

*Doctoral Resersch
Докторантски изследвания*

СЪЗДАВАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО И РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ

Ева Жчева

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. В статията се разглеждат въпроси, свързани с развитието на националните политики за закрила на детето, приемането на ново законодателство и създаване на системата за закрила на детето в България. Прави се опит за анализиране на националната стратегическа рамка, предизвикателствата, както и механизмите за въздействие.

Сред основните акценти на изследователския материал са функциите и правомощията на новата институционална структура за закрила на детето, нормативното им развитие и кратка оценка на въздействието.

Keywords: children; United Nations Convention on the Rights of the Child; Child Protection Act; Protection System

Системата за закрила на детето в Република България се създава по силата на приетия през 2000 г. Закон за закрила на детето (ЗЗДет). Този изключително важен процес обаче стартира почти десет години, след като България ентусиазирано ратифицира Конвенцията на ООН за правата на детето (*КПД е ратифицирана с решение на Великото народно събрание от 11.04.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.*). Така страната ни се нарежда сред първите държави, които я подписват, и то без никакви резерви. В изпълнение на чл. 44 от КПД и на основание чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България Конвенцията става част от вътрешното право на страната. Влизането в сила на Конвенцията е белязано с бурните дни на историческия български преход.

Като страна по Конвенцията, Република България поема задължението да съдейства за защита и насърчаване на основните права на детето – на живот, на име и гражданство, да не бъде разделяно от родителите си, да бъде активен участник в собственото си развитие, да изразява свободно мнението си, което да бъде отчитано при вземане на решения, отнасящи се до неговия живот, защита от насилие и от липса на грижи.

Петдесет и четирите члена на Конвенцията, която е първият международен договор в областта на правата на човека, ратифициран от най-много държави в историята, както и факултативните протоколи към нея уреждат пълния каталог от граждански, политически, културни, социални и икономически права на всички деца, базирани на четири основни принципа: недискриминация, предприемане на действия във висшия интерес на детето, право на живот, оцеляване и развитие, както и зачитане на възгледите на детето съобразно възрастта и зрелостта му.

Конвенцията не е просто юридически инструмент, гарантиращ правата на децата, а е набор от принципи и идеи за подкрепа и развитие на детето и семейството, който надхвърля правните норми.

Най-ярката ѝ характеристика е, че представя децата като пълноправни носители на права, без да пренебрегва потребността им от грижа и закрила. Успехът, който постига на международната сцена, е ясен знак, че на децата вече се гледа като на членове от обществото с права и свободи, които заслужават уважение и зачитане (Yankulova 2015).

Ситуацията в страната ни, както и дългото забавяне за предприемане на конкретни действия след ратификацията на КПД, стават причина за специалното заседание на Комитета по правата на детето на ООН, проведено през януари 1997 г. На заседанието са поставени на дневен ред статутът на българските деца и изобщо проблемите на законодателството на България; за начина, по който властите осъществяват функционирането на КПД на територията на страната ни. Приет е специален документ, който е изпратен на България под формата на препоръки към правителството. Тези първи препоръки към България от страна на Комитета се превръщат във важен регулатор, „своеобразна инструкция“ на ООН за начина, по който трябва да се развиват процесите в страната, и най-вече законодателният¹⁾.

Началото на новото хилядолетие за България е белязано от факта, че повече от 30 000 деца се намират в специализирани институции. Това число представлява приблизително 2 % от цялото детско население в страната²⁾. Според *„Социалната оценка на грижите за деца в България“* – изследване, проведено през 2000 г., най-застъпената форма на грижи за децата е настаняване в специализирани институции за деца. Авторите на изследването правят оценка на качеството на грижата в институциите, като стигат до изводите, че институционалната среда се характеризира с рутинност и анонимност на грижата, тя е травмираща за детето и като такава, е форма на насилие над децата. Сред основните характеристики са още: липса на координация в системата за грижи за деца в риск; ниско качество на грижа; „широко отворени врати към институцията“ и изход без алтернатива.

От 2001 г. в България се установява постоянен темп на намаляване на детското население, като основните причини, които се отчитат, са: ниска раж-

даемост, значителна емиграция на деца, заминаващи със своите родители за чужбина, и запазваща се относителна висока детска смъртност. България е на едно от първите места сред източноевропейските страни по относителен дял на извънбрачни раждания от всички родени деца, както и с много висок дял на децата, живеещи в бедност или в риск от бедност.

Пред сериозни предизвикателства е изправено и българското общество – разпадането на споделеното пространство между поколенията. Трансферът на опит и ценности между поколенията в посттоталитарното българско общество е нарушен. Родителският опит става все по-неадекватен спрямо проблемите и житейските избори, пред които са изправени новите поколения³⁾.

Трябва да се отбележи, че десетгодишното забавяне и отсъствието на ефективни политики за детето и семейството през този период е отчетено критично и то има своите сериозни измерения по отношение на спазване на правата на децата, качеството на грижата и развитието и достъпа до услуги.

В тази трудна обществена и институционална среда се приема Закон за закрила на детето, който има амбициите да въведе основните принципи и норми на Конвенцията, да постави закрилата на детето в центъра на държавната политика. Той урежда правата, принципите и мерките за закрила на детето, органите на държавата и общините и тяхното взаимодействие при осъществяване на дейностите по закрила на детето, както и участието на юридически и физически лица в такива дейности. Развива конституционните принципи, че децата се намират под специалната закрила от страна на държавата и в случаи на липса на родителска грижа тя се поема от държавата. Законът регламентира ключовите принципи на работа и задълженията, делегирани на всяка държавна институция, която се занимава с отстояването на правата на децата и със защитата на техните интереси. След приемането на закона в съответствие с неговите разпоредби е приет Правилник за прилагането му.

Експертната общност в България ясно отчита предизвикателствата пред закона. При приемането си законът няма широка обществена основа. Почти всичко в него не съществуваше в България към онзи момент – принципите му, правата, процедурите за административна и съдебна защита, устройството и функциите на новите органи, императивната норма за участието на детето, защитата срещу насилие, вкл. срещу физическо наказание в семейството... принципът за приоритета на най-добрите интереси на детето. Законът беше отговор не само на задължения по Конвенцията, а и на формулираните от националните експерти нужди на децата в края на миналия век, установени и доказани с методите на статистиката и социалния анализ⁴⁾.

Още по време на дебатите в Народното събрание по приемането на Закона за закрила на детето започва активен период на присъединяване на страната ни към ключови международни договори в областта на правата на детето. През юли 2000 г. е ратифицирана Конвенция №182 на Международната орга-

низация на труда относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд. След приемането от ООН и на двата факултативни протокола към КПД относно участието на деца във въоръжен конфликт и относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография през ноември 2001 г. България своевременно ги ратифицира. Последва ратификацията на Конвенцията за защита и сътрудничество в областта на международното осиновяване през януари 2002 г. и една година по-късно – на Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца.

Създаването на нова институционална инфраструктура е един от най-важните елементи от държавната политика за реформа в областта на грижите за деца. Включва централен орган – Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД), и местни органи – отдели за закрила, които са към общинските служби за социално подпомагане⁵.

Водещата държавна институция в страната, която разработва политиките за закрила на детето и детското благосъстояние и следи за тяхното прилагане, е ДАЗД, създадена с Постановление № 226 от 30.10.2000 г. на Министерския съвет, като председателят ѝ се назначава от министър-председателя. Агенцията е специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол за осъществяване на държавната политика по дейности за закрила на детето. Със създаването ѝ, както и с възлагането ѝ на функции за организиране и координиране на политиките, се дава отговор на необходимостта от единна държавна политика по отношение на децата, но вече извън рамките на социалното подпомагане. Основните правомощия на председателя на ДАЗД са изчерпателно регламентирани в чл. 17а от ЗЗД и в Устройствения правилник на ДАЗД. С измененията на ЗЗД от 2003 г. правомощията на председателя са разширени в посока: въвеждане на национално програмиране за деца чрез приемане на Национална програма за закрила на детето; лицензиране на доставчици на социални услуги за деца; организиране на проверки за спазване на правата на децата; наблюдение и контрол на специализираните институции за отглеждане на деца относно спазване на правата им.

Създаването на ДАЗД е оценено високо не само от експертната общност и от Българския национален комитет за УНИЦЕФ, но нейното структуриране и първи задачи стават важен акцент в националния доклад, изнесен от президента Петър Стоянов на Специалната сесия на ООН по въпросите на децата през септември 2001 г. в Ню Йорк.

Важна промяна се извършва през 2004 г., когато в ДАЗД се създава специализирана дирекция „Контрол по правата на детето“, която заедно със своите шест регионални звена извършва проверки за изпълнение на стандартите за социални услуги за деца по Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца, приета през 2003 г. Стандартите за социални услуги за

деца определят изискванията за качество на услугата. Същата година са подготвени и приети ключови подзаконовни актове: Наредба за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване на изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната интеграция; Наредба за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях; Наредба за условията и реда за осъществяване на специализирана закрила на обществени места.

Оперативен орган за закрила на детето, регламентиран в Закона за закрила на детето, са дирекциите „Социално подпомагане“ към Агенцията за социално подпомагане. Дирекция „Социално подпомагане“ е орган за закрила на детето на местно ниво, към който функционира отдел „Закрила на детето“ (ОЗД). Социалните работници от ОЗД предприемат мерки за закрила по отношение на децата в риск. Върху местните органи е поставена основната тежест от провеждането на практическата политика, както и по отделните програми за закрила на детето. Философията е, че те са най-близко до детето и семействата и в този смисъл чрез тях се осигурява достъпността на закрилата така, както е предвидена в закона⁶⁾.

Законът за закрила на детето (ЗЗД) предвижда връзката между ДАЗД и ОЗД да се осъществява посредством разпоредбата на чл. 19, т. 4 – методическа помощ и контрол. На практика, връзките са много по-широки – от създаването на тези органи, обучението на социалните работници, изготвените критерии за работещите в отделите, методическите указания за работа с деца и критериите за услугите.

През 2003 г. се създава Агенцията за социално подпомагане (АСП) като изпълнителна агенция и второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към Министъра на труда и социалната политика. Към териториалните поделения на АСП се изграждат регионални дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове. Дирекциите „Социално подпомагане“ се централизират и заедно с ОЗД стават част от новата структура.

Законът за закрила на детето регламентира и останалите органи за закрила на детето (чл. 6, ал.3): министъра на труда и социалната политика, министъра на вътрешните работи, министъра на образованието и науката, министъра на правосъдието, министъра на външните работи, министъра на културата, министъра на здравеопазването и кметовете на общини. Те имат задължението да разработват и участват в провеждането на държавната политика в областта на закрилата на детето.

В още ранния период от развитието на системата за закрила усилията ѝ се насочват към развитие на мерки в подкрепа на родителите. Основният риск, върху който се работи, е изоставяне на дете. В тази връзка са разработени и въведени в практиката: правила и процедури за ранно информирание на ОЗД за риск от изоставяне на дете и съвместна работа между различните институции;

методическо ръководство по превенция на изоставянето на дете на ниво родителен дом; методика за превенция на настаняването на деца в специализирани институции; методика, предназначена за лекари и медицински персонал „Съобщаване на родителите за раждане на дете с увреждане“.

Целта на политиките за закрила е те да се реализират чрез система от мерки и механизми за спазване и гарантиране правата на децата, най-вече чрез взаимодействие между държавните институции и между държавните институции и гражданското общество.

Създаването на системата за закрила на детето, както и самият ЗЗД, са свързани с големи обществени очаквания за реална намеса в решаването на различни проблеми на децата и техните семейства.

От началото на реформата за повишаване на благосъстоянието на децата в края на 90-те години правителството приема редица закони и подзаконови актове, стратегически и планови документи във връзка с правата на децата.

През декември 2000 г. са приети Стратегия и План за действие за закрила на децата в България за периода 2000 – 2003 г., като по-късно са актуализирани с Националната стратегия за закрила на детето 2004 – 2006 г. Основните им цели са насочени към подобряване на условията за живот на децата в България, осигуряване и защита на техните права независимо от техния етнически произход.

За кратко време и в отговор на редица нови или новоидентифицирани предизвикателства се развиват антидискриминационното законодателство и култура, социалното законодателство и политиките за деинституционализация на грижите за децата, децентрализацията и приватизацията на услугите, стандартите за работа на социалните работници и за качеството и финансирането на услугите за деца и семейства, центрирането им в общността, близо до детето, семейството и техните нужди⁶⁾.

През 2001 г. Програмата на ООН за развитие (ПРООН) поставя началото на един от успешните проекти, който има за цел развитие на социалните услуги за деца и семейства, наречен „**Реформа за повишаване на благосъстоянието на децата в България**“. Проектът е изпълнен съвместно с Министерството на труда и социалната политика (МТСП) и Световната банка.

Този проект има важна роля за реструктурирането на ОЗД и развитието на социалните услуги. Нещо повече, този национален проект създава възможности за развиване на отношения на партньорство с различни НПО и вземане на участие от страна на техни експерти при създаването на държавните финансови стандарти за предоставянето на социални услуги. Според изразените от международните и местните експерти становища това е един от най-успешните проекти, които българското правителство е изпълнявало в социалната област. В хода на изпълнението на проекта има много критики и съпротива на различни равнища, но в крайна сметка, про-

ектът установява нов работен подход и създава нова среда за развиването на услуги за деца.

На 9 април 2001 г. е конституиран **Национален съвет за закрила на детето** (НСЗД) – консултативен орган за диалог и партньорство между държавните структури и неправителствените организации, работещи в сферата на правата на децата. На първото си заседание НСЗД приема своите приоритети: институционално изграждане на системата за закрила; изграждане на информационна система, отчитаща благосъстоянието на децата; приемане на национален план за обучение и квалификация на кадрите, работещи за закрила на детето; актуализация и синхронизация на подзаконовите нормативни актове; превенция на изоставянето – развитие на алтернативните форми на грижа, деинституционализация и повишаване на качеството на институционалната грижа и не на последно място – превенция на насилието. В рамките на Съвета са сформирани работни експертни групи. Водеща задача на работната група за превенция на насилието е да разработи методологията за разкриване и функциониране на гореща телефонна линия за деца, както и стратегия за преодоляване на насилието над деца в специализираните институции за деца. Сред въпросите, които са записани в протокола на Съвета, са: сформиране на мултидисциплинарни съвети към ОЗД, разработване на етичен кодекс за работещите с деца.

В краткия преглед на създадените органи трябва да се отбележи един от най-значимите – Съветът на децата към Държавната агенция за закрила на детето, който се учредява през 2003 г. в изпълнение на основните принципи на Конвенцията на ООН за правата на детето и ЗЗД. Целта на неговото създаване е да насърчи детското участие в процесите на изработване на политики за децата и вземане на решения.

Основната мисия на Съвета на децата е да представя детската гледна точка, мисли и чувства по въпроси, които засягат правото на защита, развитието и участието на децата в обществено-политическия живот.

Съветът на децата дава възможност на децата да обменят знания, морални и интелектуални ценности и да взаимодействат с държавни и неправителствени организации на национално и регионално ниво.

Съветът включва по един представител на децата от всяка административна област, членовете му са с двегодишен мандат и избират помежду си председател и заместник-председател. След навършване на 18-годишна възраст членовете на Съвета напускат организацията и местата им се попълват от нови членове (ДАЗД).

През 2004 г., с подкрепата на регионалния офис на УНИЦЕФ в Женева, са предприети действия по преглед на съответствието на националното законодателство с принципите на КПД. Въведени в практиката са „матрици на съответствието“, като за прилагането им са обучени голям брой специалисти.

Само две години по-късно, през 2006 г., е изготвен ключов документ в сферата на закрилата на детето – „Национален интегриран план за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето 2006 – 2009 г.“, одобрен от Министерския съвет. Основната концепция на Плана е да обедини всички национални политики, стратегии и програми, които са насочени към децата, техните права и условията за развитие на децата. В него се търсят решения на проблемите на детската бедност и социалната изолация.

Започва активна работа и върху стратегическата рамка на политиките за закрила на децата, като в този период е приета и първата за страната ни Национална стратегия за детето 2004 – 2006 г. В оперативните ѝ цели са заложили основно въпроси, свързани с намаляване на броя на децата в специализираните институции и подобряване на условията им на живот, броя и вида на услугите за деца и семейства във всички общини в страната. Като приоритетни цели са заложили: създаване на услуги за децата на улицата и гарантиране на техните права; повишаване на ефективността на мерките за защита на децата от насилие, злоупотреба и други форми на експлоатация.

Значима крачка в стратегическото планиране е направена с приемането на Националната стратегия за детето 2008 – 2018 г., която дава рамка на държавната политика за детето, регламентира конкретни задължения на всички държавни институции, ангажирани в изпълнението на дейностите и осигуряващи целите и принципите на КПД. Стратегията е политически документ, който определя приоритетните направления и действия за подобряване благосъстоянието на децата в България. Стратегията дава основните насоки на държавната политика за детето и очертава областите от живота на децата, като семейна среда, здравни грижи, образование, свободно време и други. Описва конкретни стъпки и действия, които възрастните трябва да предприемат, за да могат всички деца в България да имат равни възможности и да живеят добре.

Важна роля има процесът по присъединяването на България към Европейския съюз, като сред политическите критерии по присъединяването е и задължението за реформиране на системата за грижи за деца с цел предотвратяване на тяхното изоставяне и намаляване броя на тези, които се отглеждат в специализирани институции. За тази цел е приет План за намаляване броя на децата, настанени в институции, 2003 – 2005 г. В изпълнение му в периода май – октомври 2004 г. са извършени оценки на 129 специализирани институции, като за всяка една от тях са направени конкретни препоръки, отнасящи се до бъдещото им развитие и повишаване на качеството на грижите за децата.

Развиването на мрежа от социални услуги за деца в общността е изведено като един от основните фактори, които в най-голяма степен допринасят за намаляване на броя на децата, настанени в специализирани институции.

Социалните услуги в подкрепа на семейството имат за цел превенция на настаняване на деца в институции, връщане на деца в биологичното им семейство и в крайна сметка – осигуряване на сигурна и постоянна семейна среда за отглеждане и възпитание в съответствие с Конвенцията за защита на правата на детето на ООН. Тези услуги се предоставят в рамките на мерки за закрила в семейна среда според ЗЗД. Законово те са регламентирани като центрове за обществена подкрепа, „Звено майка и бебе“, дневни центрове, комплекси за социални услуги, центрове за социална рехабилитация и интеграция. Всички те са с осигурено държавно финансиране според капацитета си⁷⁾.

Развиването на социални услуги в общността в подкрепа на най-уязвимите членове и оказване на помощ при посрещане на тяхната нужда от социални услуги е изведено като ключово, като основна роля в това имат органите на местното самоуправление. С промените в ЗЗД през 2009 г. се дава възможност на местните власти – кметове и общински съвети, за упражняване на повече правомощия и повече отговорности в планирането, управлението и контрола на грижата и услугите за децата и семействата. Към всяка община се създават комисии за детето с координационни и консултативни функции и с участие на представители на различни институции и организации. Моделите се създават чрез пилотния проект на УНИЦЕФ за създаване на областна стратегия за планиране на социалните услуги за деца и семейства. Новият подход е въведен през 2010 г., като във всички 28 области в страната са разработени областни стратегии за развитие на социалните услуги.

Активната позиция на неправителствения сектор, отразена в документа „Визия за реформа в грижите за децата“, става основа на разработения през 2008 г. и приет от Министерския съвет Национален план за действие за реформа в институционалната грижа за деца в Р България 2008 – 2011 г.

Една от най-значителните стъпки в политиките за децата и семействата е приетият през февруари 2010 г. политически документ „Визия за деинституционализация на децата в Република България“. Документът е разработен в съответствие с Насоките за алтернативна грижа за деца – рамка на ООН. Чрез Визията се изразява ясната и категорична политическа воля: закриване на всички институции за деца в рамките на 15 години и недопускане на настаняването и отглеждането на деца от 0 до 3 години в резидентна грижа след приключване на реформата. Планираните мерки са насочени преди всичко към регулиране на входа на институциите чрез подкрепа на семейството и развитие на услуги за предотвратяване на изоставянето, като услуги за: превенция на рисковете в семейството, ранна интервенция и подкрепа на детето, услуги по семейно планиране и семейна медиация. Като алтернатива на настаняването в институции се въвежда приемната грижа в национален мащаб и насърчаване на осиновяването. След приемането на План за действие за

изпълнение на Националната стратегия стартира и проект „Детство за всички“ – един от най-мощните и успешни проекти за деинституционализация на грижите за деца.

В края на този кратък преглед бих искала да спра вниманието върху извършената през 2008 г. последваща оценка на въздействието на ЗЗДет, която обхваща периода на действие на закона от януари 2005 г. до декември 2008 г. Оценката на въздействието на закона се извършва по отношение на неговите специфични, оперативни и общи цели, като се взимат предвид и ресурсите (човешки, материални, финансови и т.н.), вложени за осъществяването на закона. Тя е съобразена с пет утвърдени международни критерия за оценка: релевантност, ефикасност, ефективност, дългосрочно въздействие и устойчивост. На тази база се формулира набор от индикатори за оценка на всяко ниво на целите, както и по отношение на ресурсите.

Оценката на въздействие показва следните тенденции и изводи.

1. Броят на служителите в ОЗД е недостатъчен, за да отговори на съществуващите потребности, което води до намаляване на ефективността в работата им, свръхнатоварване и текучество. Заедно с това разпределението на социалните работници на територията на страната не е обвързано с нуждите по места.

2. Финансовите ресурси за обезпечаване работата на ОЗД са се увеличили, но въпреки това остават крайно недостатъчни. Съществуват сериозни проблеми с материално-техническата база, както и множество ограничения, които затрудняват работата на служителите. Това води до демотивация на служителите и трудности за покриване на международните стандарти за работа в ОЗД.

3. Контролните функции на ДАЗД по отношение на спазването правата на децата и критериите и стандартите за социални услуги за деца са недостатъчно ефективни, тъй като не са разписани и нормативно регламентирани санкции за неизпълнение на задължителните предписания. С промените в ЗЗДет, приети през 2009 г., се правят стъпки за решаване на този проблем, като се предвижда възможност за наказателна мярка – отнемане на лиценз в случай на неизпълнение на задължителното предписание в срок, както и имуществена отговорност – глоби и други имуществени санкции.

4. Включването на отделите за закрила на детето в структурата на АСП предполага ограничаване на политиката за закрила на детето единствено до деца в риск и социално подпомагане, което не би трябвало да е така. Вторият идентифициран проблем касае настоящата структура и организация на работа, която поставя ОЗД под двойно методическо ръководство – на АСП и ДАЗД. На трето място, в ЗЗДет не са описани отговорностите на някои от основните органи по закрила, между които министърът на труда и социалната политика, кметовете на общини и др. Този пропуск обаче е адресиран с промените в ЗЗД от 2009 г. (чл. 6а, ал. 4).

Сред най-важните изводи към днешна дата, които могат да бъдат направени, са необходимостта от преосмисляне и промяна на политиките за закрила на детето, така че да включват не само мерки, насочени към деца в риск, а към защита и гарантиране на основните права на детето във всички сфери на обществения живот за всички групи деца (ЗЗД, чл. 1, ал. 2). Това изисква нови мерки и комплексни подходи, които трябва да се адресират към семейството и подкрепата на детето в семейна среда. Интегрирани системи, ориентирани към превенция, а не само към риска. Овластена, професионална и компетентна система за закрила, в която обществото да инвестира доверие, а държавата – ресурси.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Попов, З. (2001). Създаването на Държавната агенция за закрила на детето – постижение на институционалната практика за грижата за децата.
2. Богданов, Г. и Захариев, Б. (2007). Борба с детската бедност и насърчаване на социалното приобщаване на децата, В: Преглед на националните политики.
3. Гълъбов, А. (2001), „Виж кой говори“. Медийният образ на насилието срещу деца – аналитичен обзор.
4. Тодорова, В. (2016). 25 години Конвенция за правата на детето. Къде сме ние? – доклад по повод на годишнина от КПД и на Държавната агенция за закрила на детето.
5. Жечева, Е. (2001). За нашите деца, Бюлетин № 1 на ДАЗД.
6. Костадинова, Д. (2001). Закон за закрила на детето.
7. Петрова-Димитровар Н. (2015) Развитие на алтернативни услуги, включително приемна грижа в контекста на реформата на системата за закрила на децата – опитът на България.
8. Анализ на законодателството, политиките и практиките в България по отношение правата на децата (2010). Проект „Европа на децата, Европа с децата“, Национална мрежа за децата.
9. Анализ на изпълнението на Националната стратегия за детето 2008 – 2018 г. за периода 2008 – 2010 г.
10. ДАЗД, Доклад по Конвенцията на ООН за правата на детето.
11. Доклад за последваща оценка на въздействието на Закона за закрила на детето (2008).
12. Институт за социални дейности и практики (2012). Преглед на системата за закрила и за благосъстоянието на децата в България.
13. Национален доклад по стратегиите за социална закрила и социално включване на Република България 2006 – 2008 г.

14. Социалната оценка на грижите за деца в България (2000), ПРООН, Световна банка, МТСП.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Yankulova, R. (2015). *Pravata na detsata i myastoto im v balgarskiya konstitutsionen model. Pravna misal*, 2 [Янкулова, Р. (2015). Правата на децата и мястото им в българския конституционен модел, *Правна мисъл*, 2].

ESTABLISHMENT OF THE CHILD PROTECTION SYSTEM AND DEVELOPMENT OF NATIONAL POLICIES

Abstract. The article reviews issues related to the development of the national policies for child protection, the adoption of new legislation and the establishment of the child protection system in Bulgaria. An attempt is being made to analyze the national strategic framework, the challenges and impact mechanisms. Among the main points of this research material are the functions and powers of the new institutional structures for child protection, their normative development and a short impact assessment.

✉ **Ms. Eva Zhecheva, PhD student**

Department of Pedagogy
Faculty of Pedagogy
South-West University "Neofit Rilski"
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: e.jecheva@ombudsman.bg